

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Trybunał Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej

Author: Robert Rajczyk

Citation style: Rajczyk Robert. (2015). Trybunał Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej. W: M. Barański, A. Czyż, R. Rajczyk (red.), "Sądownictwo konstytucyjne w państwach Grupy Wyszehradzkiej : perspektywa politologiczno-prawna" (S. 20-30). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Rozdział drugi

Trybunał Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej

Robert Rajczyk

Celem rozdziału jest prezentacja pozycji ustrojowej oraz funkcjonowania współczesnego sądownictwa konstytucyjnego w Polsce. Omówiony zostanie tryb powoływania sędziów oraz zakres kompetencji i skutki prawne orzeczeń.

Słowa kluczowe: Trybunał Konstytucyjny, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, kontrola konstytucyjności

Trybunał Konstytucyjny w Polsce jest niezwykle interesującym przedmiotem badań politologicznych między innymi ze względu na historię jego powstania. Spośród krajów Grupy Wyszehradzkiej, będącej przedmiotem zainteresowania w niniejszej publikacji, polski sąd konstytucyjny powstał jeszcze w warunkach ustrojowych socjalistycznego państwa. Podstawą prawną funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej była ustawa o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 26 marca 1982 roku¹. Jednakże dopiero w 1985 roku Trybunał został powołany do funkcjonowania w oparciu o ustawę z 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym². Działalność orzecznicza rozpoczęła się w następnym roku. W ówczesnych warunkach prawnych i ustrojowych do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej należała ostateczna decyzja w sprawie zatwierdzenia orzeczenia sądu konstytucyjnego o niekonstytucyjności ustaw. Jednoizbowy parlament mógł je odrzucić większością 2/3 głosów. Trybunał nie miał również możliwości dokonywania wykładni ustaw, co leżało w kompetencjach Rady Państwa.

¹ Dz.U. z 1982 r., nr 11, poz. 83.

² Dz.U. z 1985 r., nr 22, poz. 98, z późn. zm.

Transformacja ustrojowa pociągała za sobą przywrócenie w polskim porządku konstytucyjnym urzędu prezydenta, stąd też zlikwidowano urząd kolegielnej głowy państwa — Radę Państwa. Tym samym Trybunał Konstytucyjny zyskał uprawnienia do ustalania powszechnie obowiązującej wykładni ustaw. Zachowano jednak zasadę rozpatrywania przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej orzeczeń Trybunału o niekonstytucyjności. Niższa izba parlamentu posiadała prawo do odrzucenia orzeczenia większością 2/3 głosów co najmniej połowy ustawowej liczby posłów (nie dotyczyło to orzeczeń wydanych jako odpowiedź na pytanie prawne). Uchwałą Trybunał Konstytucyjny doprecyzował warunki odrzucenia swojego orzeczenia³. Na sejm nałożono obowiązek rozpatrzenia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności ustawy z Konstytucją w terminie 6 miesięcy od dnia przedstawienia orzeczenia przez prezesa Trybunału Konstytucyjnego. Uznanie zasadności orzeczenia oznaczało konieczność dokonania odpowiednich zmian w ustawie, której dotyczyło orzeczenie lub też uchylenie jej w części albo w całości. Z kolei brak decyzji sejm w wyznaczonym okresie powodował skutek prawny w postaci uchylenia zakwestionowanej ustawy.

Pozycja ustrojowa

Uchwalenie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku wzmocniło pozycję ustrojową Trybunału, którego orzeczenia są ostateczne i stanowią jedno ze źródeł prawa. Trybunał Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej jest konstytucyjnym organem władzy sądowniczej⁴. Wynika to wprost z postanowień art. 173 Konstytucji⁵, którego treść sytuuje sądy i trybunały jako „władzę odrębną i niezależną od innych władz”. „Trybunał Konstytucyjny jest samodzielnym organem konstytucyjnym państwa. Na tle art. 10 ust. 2 Konstytucji, zgodnie z którym władzę sądowniczą sprawują sądy i trybunały, należy go traktować jako organ władzy sądowniczej, ale podkreślić przy tym trzeba rozróżnienie między sądami i trybunałami. Sądy (i tylko sądy) tworzą system organów powołanych do orzekania w sprawach indywidualnych (do »sprawowa-

³ Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 października 1993 r. w sprawie wykładni art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U. z 1993 r., nr 105, poz. 481.

⁴ Por. Informacja o istotnych problemach wynikających z działalności i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w 2013 roku, Warszawa 2014. <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/E362B52080CA4C7FC1257CC5002C40CB/%24File/2347.pdf> (dostęp: 13.04.2015).

⁵ Dz.U. z 1995 r., nr 78, poz. 483; Dz.U. z 2001 r., nr 28, poz. 319; Dz.U. z 2006 r., nr 200, poz. 1471 oraz Dz.U. z 2009 r., nr 114, poz. 946.

nia wymiaru sprawiedliwości« według terminologii art. 175 ust. 1 Konstytucji) i w pewien sposób podporządkowanych Sądowi Najwyższemu lub Naczelnemu Sądowi Administracyjnemu. Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu pozostają poza systemem sądów, tworząc drugi, odrębny segment władzy sądowniczej. Pozycję ustrojową Trybunału Konstytucyjnego charakteryzuje zasada niezależności. Jako organ władzy sądowniczej jest on niezależny od władzy ustawodawczej i władzy wykonawczej (zarówno jednak Sejm, jak i Prezydent dysponują pewnymi uprawnieniami kreacyjnymi wobec TK). W ramach władzy sądowniczej zajmuje on pozycję odrębną zarówno wobec Trybunału Stanu, jak i sądów, z Sądem Najwyższym i Naczelnym Sądem Administracyjnym na czele. Nie istnieją też żadne związki pomiędzy Trybunałem Konstytucyjnym a Krajową Radą Sądownictwa⁶.

Zakres działania Trybunału Konstytucyjnego określa ustawa zasadnicza w artykułach 188 i 189, które stanowią, że orzeka on w sprawach:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją;
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie;
- 3) zgodności przepisów prawa wydawanych przez centralne organy państwowe z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami;
- 4) rozpatrywanie skarg konstytucyjnych;
- 5) rozstrzyganie sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa;
- 6) orzekanie o zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych.

Ponadto w zgodzie z treścią art. 193 Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny rozpatruje pytania prawne. „Každy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem”.

Trybunał Konstytucyjny rozstrzyga także o przejściowej niemożności sprawowania urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Marszałka Sejmu RP: „Gdy Prezydent Rzeczypospolitej nie jest w stanie zawiadomić Marszałka Sejmu o niemożności sprawowania urzędu, wówczas o stwierdzeniu przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej rozstrzyga Trybunał Konstytucyjny na wniosek Marszałka Sejmu. W razie uznania przejściowej niemożności sprawowania urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Trybunał Konstytucyjny powierza Marszałkowi Sejmu tymczasowe wykonywanie obowiązków Prezydenta Rzeczypospolitej”⁷.

⁶ <http://trybunal.gov.pl/o-trybunale/trybunal-konstytucyjny-w-polsce/pozycja-ustrojowa-i-organizacja-trybunalu-konstytucyjnego/> (dostęp: 13.04.2015).

⁷ Art. 2 ust 3 Ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 1 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 102, poz. 643; Dz.U. z 2000 r., nr 48, poz. 552 i nr 53, poz. 638; Dz.U. z 2001 r., nr 98, poz. 1070;

Organizacja i funkcjonowanie

Podstawy prawne funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego stanowią: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ustawa o Trybunale Konstytucyjnym oraz Regulamin Trybunału Konstytucyjnego⁸. Konstytucja stanowi, że w skład Trybunału wchodzi 15 sędziów, wybieranych indywidualnie przez sejm na 9-letnią kadencję, która nie może być ponowiona (art. 194 ust. 1 Konstytucji). Po wygaśnięciu kadencji sędzia przechodzi w stan spoczynku albo ma prawo wrócić na poprzednio zajmowane stanowisko lub też otrzymać stanowisko równorzędne do poprzednio zajmowanego⁹. Kandydatów na sędziów przedstawia grupa co najmniej 50 posłów lub prezydium sejmu. Uchwały w sprawie wyboru zapadają bezwzględną większością głosów. Prawomocność decyzji wymaga kworum, które ma postać co najmniej połowy ogólnej liczby posłów (art. 5 ust. 4 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym). Sędzią Trybunału może być osoba, która posiada kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska sędziego Sądu Najwyższego lub Naczelnego Sądu Administracyjnego (art. 5 ust. 3 ustawy o TK).

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego są niezawisli i podlegają jedynie Konstytucji (art. 195 ust. 1 Konstytucji). Obowiązuje również niepołączalność stanowiska w Trybunale Konstytucyjnym z przynależnością do partii politycznej, związku zawodowego oraz zakaz prowadzenia działalności publicznej, której nie da się pogodzić z niezależnością sądów i niezawisłością sędziów (art. 195 ust. 3 Konstytucji).

Organami Trybunału Konstytucyjnego są prezes oraz Zgromadzenie Ogólne Sędziów. Prezesa oraz wiceprezesa powołuje prezydent spośród 2 kandydatów przedstawionych na każde stanowisko przez Zgromadzenie Ogólne. Wybierani są oni w głosowaniu tajnym na podstawie liczby uzyskanych głosów (art. 15 ust. 2 ustawy o TK)¹⁰. Wyborom kandydatów na stanowiska prezesa i wiceprezesa przewodniczy najstarszy wiekiem sędzia. Prezes przede wszystkim kieruje pracą Trybunału i reprezentuje go na zewnątrz, jak również zarządza ogłoszenie wyroków i publikację orzeczeń. W razie jego nieobecności obowiązki te przejmuje wiceprezes. W przypadku gdy żaden z wyżej wymienionych nie może pełnić

Dz.U. z 2005 r., nr 169, poz. 1417; Dz.U. z 2009 r., nr 56, poz. 459 i nr 178, poz. 1375; Dz.U. z 2010 r., nr 182, poz. 1228 i nr 197, poz. 1307 oraz Dz.U. z 2011 r., nr 112 poz. 654). Dalej: ustawa o TK, ze wskazaniem artykułu.

⁸ Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 października 2006 r. w sprawie Regulaminu Trybunału Konstytucyjnego.

⁹ Art. 6 ust. 6–7 ustawy o TK.

¹⁰ „Wybór powinien być dokonany nie później niż trzy miesiące przed upływem kadencji urzędującego prezesa lub wiceprezesa. W przypadku opróżnienia stanowiska prezesa lub wiceprezesa Trybunału wyboru kandydatów dokonuje się w terminie jednego miesiąca” — por. art. 15 ust. 2 ustawy o TK.

swojej funkcji, zastępuje ich sędzia wyznaczony przez prezesa, a jeśli nie podjęto takiej decyzji, obowiązki przejmuje najstarszy wiekiem sędzia (art. 16 ust. 3 ustawy o TK).

Do kompetencji Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego oprócz wyboru kandydatów na prezesa i wiceprezesa należą również:

- 1) uchwalanie regulaminu Trybunału;
- 2) uchwalanie statutu biura Trybunału;
- 3) uchwalenie projektu dochodów i wydatków Trybunału;
- 4) zatwierdzanie informacji o istotnych problemach, wynikających z działalności i orzecznictwa Trybunału, którą przedstawia się sejmowi i senatowi;
- 5) wyrażanie zgody na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej lub pozbawienie wolności;
- 6) stwierdzenie wygaśnięcia mandatu sędziego;
- 7) sprawy organizacyjne i finansowo-budżetowe¹¹.

Uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów podejmowane są na ogół większością głosów w głosowaniu jawnym, o ile żaden z sędziów nie zażąda głosowania tajnego. Korum niezbędne do prawomocności uchwał wynosi 2/3 ogólnej liczby sędziów i obejmuje co najmniej 10 sędziów, w tym prezesa i wiceprezesa. Zgromadzenie Ogólne Sędziów zwoływane jest przez prezesa, który przewodniczy obradom co najmniej raz w roku w celu przedstawienia działalności Trybunału i problemów wynikających z jego orzecznictwa (art. 13 ust. 1 ustawy o TK).

Sędziom Trybunału Konstytucyjnego przysługuje immunitet formalny. Kwestię tę reguluje art. 196 Konstytucji, który stanowi, że: „Sędzia Trybunału Konstytucyjnego nie może być, bez uprzedniej zgody Trybunału Konstytucyjnego, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego”.

Zgodę na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub pozbawienie wolności wyraża w takim przypadku Zgromadzenie Ogólne z wyłączeniem sędziego, którego wniosek dotyczy. Postępowanie w wyżej opisanej sytuacji reguluje ustawa o Trybunale Konstytucyjnym, która umożliwia zatrzymanemu sędziemu złożenie wyjaśnień (art. 7 ustawy o TK). Uchwała zapada większością 2/3 głosów sędziów biorących udział w posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK. Do czasu wyrażenia zgody przez Zgromadzenie Ogólne wobec zatrzymanego sędziego wolno podejmować tylko czynności niecierpiące zwłoki (art. 7 ust. 5 ustawy o TK).

¹¹ § 2 Regulaminu Trybunału Konstytucyjnego.

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie przepisów prawa, uchybienie godności urzędu lub nieetyczne zachowania mogące podważyć zaufanie do nich (art. 8 ustawy o TK). W przypadku postępowania dyscyplinarnego Trybunał orzeka w pierwszej instancji w składzie 5-osobowym, natomiast w drugiej — w pełnym składzie izby. Ustawa wymienia enumeratywnie katalog kar dyscyplinarnych, którymi są: upomnienie, nagana lub usunięcie ze stanowiska. Od orzeczeń dyscyplinarnych nie przysługuje kasacja.

Wygaśnięcie mandatu sędziego stwierdza Zgromadzenie Ogólne na skutek:

- 1) zrzeczenia się stanowiska sędziego Trybunału;
- 2) stwierdzenia orzeczeniem komisji lekarskiej trwałej niezdolności do pełnienia obowiązków sędziego Trybunału z powodu choroby, ułomności lub upadku sił;
- 3) skazania prawomocnym wyrokiem sądu;
- 4) prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego o skazaniu na karę usunięcia ze stanowiska sędziego Trybunału;
- 5) śmierci;
- 6) odmowy złożenia ślubowania.

Akt, który stwierdza wygaśnięcie mandatu sędziego, prezes Trybunału Konstytucyjnego przekazuje marszałkowi sejmu (art. 11 ust. 4 ustawy o TK)¹².

Organy uprawnione do wnoszenia spraw do Trybunału Konstytucyjnego

W zakresie inicjowania postępowań przed Trybunałem Konstytucyjnym zwrócić należy uwagę na inicjatywę powszechną — dotyczy ona prawa do kwestionowania konstytucyjności każdego aktu prawnego, nie tylko związanego z zakresem kompetencji podmiotu wnoszącego, oraz inicjatywę szczegółową związaną bezpośrednio z uprawnieniami podmiotu.

Wnoszenie spraw do Trybunału Konstytucyjnego można różnicować pod względem przedmiotu:

¹² „Zgromadzenie Ogólne podejmuje uchwałę po przeprowadzeniu stosownego postępowania wyjaśniającego, a w szczególności po zaznajomieniu się z aktami postępowania karnego lub dyscyplinarnego i wysłuchaniu zainteresowanego, chyba że nie jest to możliwe. W przypadku trwałej niezdolności do pełnienia obowiązków ze względu na stan zdrowia, Trybunał może zwrócić się do odpowiedniego podmiotu wykonującego działalność leczniczą o wyrażenie opinii o stanie zdrowia sędziego Trybunału” — por. art. 11 ust. 3 ustawy o TK.

- 1) badanie konstytucyjności ustaw i umów międzynarodowych, kontrola zgodności aktów normatywnych z Konstytucją, umowami międzynarodowymi i ustawami¹³;
- 2) skarga konstytucyjna;
- 3) spory kompetencyjne pomiędzy organami władzy państwowej;
- 4) pytanie prawne.

W zakresie wnioskowania o badanie konstytucyjności podmiotami uprawnionymi są:

- 1) prezydent, marszałek sejmu, marszałek senatu, prezes rady ministrów, 50 posłów, 30 senatorów, pierwszy prezes Sądu Najwyższego, prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, prokurator generalny, prezes Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich;

Krajowa Rada Sądownictwa w zakresie, w jakim dotyczą one niezależności sądów i niezawisłości sędziów;

- 2) organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego;
- 3) ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych;
- 4) kościoły i inne związki wyznaniowe.

Polski porządek prawny przewiduje ponadto możliwość złożenia indywidualnej skargi konstytucyjnej. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, iż każdy, „czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji” (art. 79 ust. 1 Konstytucji). Skarga konstytucyjna „może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile ta droga jest przewidziana, w ciągu 3 miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia”¹⁴.

Z kolei w kwestiach sporów kompetencyjnych wnioskodawcą mogą być: prezydent, marszałek sejmu, marszałek senatu, prezes Rady Ministrów, pierwszy prezes Sądu Najwyższego, prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego i prezes Najwyższej Izby Kontroli.

¹³ Ustawa o Trybunale Konstytucyjnym przewiduje trzy kryteria kontroli: materialne dotyczące zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, umowami międzynarodowymi i ustawami, proceduralne — badanie trybu uchwalenia, oraz kompetencyjne — badanie czy dany organ miał prawo wydać kwestionowany akt prawny — por. art. 42 ustawy o TK.

¹⁴ Art. 46 ust. 1 ustawy o TK.

Tryb orzekania

Trybunał Konstytucyjny orzekać może w pełnym lub 5-sobowym składzie sędziowskim. Uwarunkowane jest to materią rozpatrywanej sprawy. Pełny skład izby zajmuje się problematyką:

- „a) sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa,
- b) o stwierdzenie przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej oraz powierzeniu Marszałkowi Sejmu tymczasowego wykonywania obowiązków Prezydenta Rzeczypospolitej,
- c) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
- d) z wniosku Prezydenta Rzeczypospolitej o stwierdzenie zgodności ustawy z Konstytucją przed jej podpisaniem lub umowy międzynarodowej z Konstytucją przed jej ratyfikacją,
- e) o szczególnej zawłości, z inicjatywy prezesa Trybunału lub gdy z wnioskiem o rozpoznanie zwróci się skład orzekający wyznaczony do rozpoznania danej sprawy albo w sprawach, w których szczególna zawłość wiąże się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, a w szczególności gdy skład orzekający zamierza odstąpić od poglądu prawnego wyrażonego w orzeczeniu wydanym w pełnym składzie”¹⁵.

Z kolei w składzie 5-osobowym orzeka w sprawach: „zgodności ustaw albo ratyfikowanych umów międzynarodowych z Konstytucją, zgodności ustaw z umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie”¹⁶.

Natomiast 3-osobowy skład sędziowski Trybunału decyduje w sprawach: „zgodności innych aktów normatywnych z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami, zażaleń na odmowę nadania biegu wnioskowi o stwierdzenie zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawami oraz skargom konstytucyjnym, wyłączenia sędziego”¹⁷.

Procedura postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym przewiduje wstępną kontrolę wniosku. Następnie, o ile nie występują braki formalne lub zostały one uzupełnione, prezes powołuje skład orzekający zgodnie z materią przedmiotową wniosku i wyznacza odpowiedniego 1 lub 2 sędziów sprawozdawców. Kolejnym etapem jest rozprawa, a następnie niejawną naradą, na której sędzia-sprawozdawca przedstawia projekt orzeczenia, zasadniczych motywów i pisemnego uzasadnienia. Podczas narady mogą być zgłaszane zdania odrębne,

¹⁵ Art. 25 ustawy o TK.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

które mogą dotyczyć także uzasadnienia. Orzeczenie zapada większością głosów, a podpisuje je cały skład orzekający łącznie z sędzią ze zdaniem odrębnym.

Charakter i skutki prawne orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego

W polskim modelu funkcjonowania sądownictwa konstytucyjnego obowiązuje kontrola prewencyjna i następcza. W pierwszym przypadku prawo do wystąpienia do Trybunału Konstytucyjnego przysługuje jedynie prezydentowi w stosunku do ustaw już uchwalonych i przedstawionych do podpisu oraz do umów międzynarodowych przedstawionych do ratyfikacji. Orzeczenia wydane w trybie kontroli prewencyjnej mają charakter wiążący — „Prezydent musi podpisać ustawę uznaną za zgodną z Konstytucją, a odmówić podpisania ustawy uznanej w całości za niezgodną z Konstytucją. Jeżeli Trybunał Konstytucyjny nie orzeknie, że niekonstytucyjne przepisy są nierozzerwalnie związane z całą ustawą, Prezydent ma do wyboru — podpisać ustawę z wyłączeniem niekonstytucyjnych przepisów lub zwrócić całą ustawę Sejmowi w celu usunięcia niezgodności, co do których orzekł Trybunał Konstytucyjny”¹⁸. Kontroli następczej podlegają natomiast ustawy, umowy międzynarodowe oraz akty normatywne centralnych organów administracji państwowej.

Trybunał Konstytucyjny wydaje wyroki i postanowienia (art. 70 ustawy o TK)¹⁹. Wyroki ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej lub organie publikacyjnym, w którym kwestionowany akt normatywny był ogłoszony, albo też w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne (art. 190 ust. 1 Konstytucji). Wchodzą w życie na ogół w dniu ogłoszenia, choć Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin, z tym że nieprzekraczający półtora roku, w przypadku gdy chodzi o ustawę, i roku, gdy chodzi o inny akt normatywny²⁰. Orzeczenie Trybunału „stanowi

¹⁸ „Jeżeli Trybunał Konstytucyjny nie orzeknie, że niekonstytucyjne przepisy są nierozzerwalnie związane z całą ustawą, Prezydent ma do wyboru — podpisać ustawę z wyłączeniem niekonstytucyjnych przepisów lub zwrócić całą ustawę Sejmowi w celu usunięcia niezgodności, co do których orzekł Trybunał Konstytucyjny”. <http://trybunal.gov.pl/o-trybunale/trybunal-konstytucyjny-w-polsce/prewencyjna-kontrola-norm/> (dostęp: 14.04.2015).

¹⁹ Ustawa o Trybunale Konstytucyjnym przewiduje również wydawanie postanowień tymczasowych „o zawieszeniu lub wstrzymaniu wykonania orzeczenia w sprawie, której skarga dotyczy, jeżeli wykonanie wyroku, decyzji lub innego rozstrzygnięcia mogłoby spowodować skutki nieodwracalne, wiążące się z dużym uszczerbkiem dla skarżącego, lub gdy przemawia za tym ważny interes publiczny lub inny ważny interes skarżącego” — por. art. 50 ust. 1 ustawy o TK.

²⁰ W przypadku orzeczeń, których skutki pociągają za sobą nakłady finansowe, ustalenie terminu utraty mocy obowiązującej kwestionowanych przepisów następuje po zapozna-

podstawę do wznowienia postępowania, uchylenia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania²¹.

Reasumując podjęte rozważania, wskazać należy, że w polskim systemie kontroli konstytucyjności, niekonstytucyjność aktu normatywnego oznacza jego wadliwość, co wiąże się z kolei z koniecznością ustalenia terminu wyeliminowania z porządku prawnego²². W praktyce funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego rozwinęły się także orzeczenia częściowe i interpretacyjne. „Pierwsze polegają na uznaniu tylko częściowej niezgodności badanego przepisu, np. tylko w zakresie, w jakim przepis ten mógł mieć retroaktywne zastosowanie. Drugie polegają na uznaniu zgodności kontrolowanego przepisu, ale przy jednoczesnym wskazaniu, która z możliwych interpretacji tego przepisu musi być przyjmowana przy jego stosowaniu”²³.

Skutkiem skargi konstytucyjnej może być natomiast uchylenie zaskarżonego przepisu. Z kolei uchylenie orzeczenia stanowiącego przyczynę wniesienia skargi następuje na wniosek skarżącego, a nie z urzędu. W odniesieniu do kontroli celów lub działalności partii politycznej pod względem zgodności z Konstytucją skutkiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego może być odmowa wpisania do rejestru partii politycznych, wykreślenie partii z ewidencji i poddanie postępowaniu likwidacyjnemu.

niu się z opinią Rady Ministrów, o ile skutki finansowe nie były przewidziane w ustawie budżetowej.

²¹ Art. 190 ust. 4 Konstytucji.

²² Wyrok w sprawie niekonstytucyjności oznacza „podstawę do wznowienia postępowania, uchylenia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania” — *ibidem*.

²³ <http://trybunal.gov.pl/o-trybunale/trybunal-konstytucyjny-w-polsce/nastepcza-kontrola-norm/> (dostęp: 14.04.2015).

Robert Rajczyk

The Constitutional Tribunal of the Republic of Poland

Summary

The chapter constitutes an analysis of the constitutional status of the Constitutional Tribunal, which was established under the non-democratic government. Moreover, it establishes that constitutional courts in Poland do not rule in cases regarding constitutional accountability, but the rulings of the Constitutional Tribunal constitute one of the sources of law.

Key words: the Constitutional Tribunal, the Constitution of the Republic of Poland, constitutionality oversight

Robert Rajczyk

Der Verfassungsgerichtshof in der Republik Polen

Zusammenfassung

Das Kapitel schildert den verfassungsmäßigen Status des Verfassungsgerichtshofs, dessen Entstehung mit undemokratischer Staatform zusammenfiel. Polnische Verfassungsgerichte prüfen nicht die mit der Verfassungsverantwortung verbundenen Sachen, doch ihre Entscheidungen stellen eine der Rechtsquellen dar.

Schlüsselwörter: Verfassung, kontradiktorisches Verfahren, Verfassungsgericht, Justiz, Souverän